

22-24 Eylül 2002
İstanbul - Türkiye

6. Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu

Risale-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlâk

22-24 Eylül 2002
İstanbul - Türkiye

6. Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu

Risale-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlâk

Danışman:
Prof. Dr. Faris Kaya

Editör:
Abdullah Albayrak

Tashi:
Orhan Güler

Mizanpaj:
Ömer Demirtaş

Kapak:
Mesut Sarı

Üretim Sorumlusu:
Ali Osman Macit

ISBN: 975-269-020-3

Baskı: Temmuz-2004

Baskı-Cilt:
Nesil Matbaacılık
Sanayi Cd. Bilge Sk. No: 2
34196 Yenibosna / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25 pbx

NESİL YAYINLARI

Sanayi Cd. Bilge Sk. No: 2 Yenibosna
34196 Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25 pbx
Faks: (0212) 551 26 59

İnternet: www.nesil.com.tr
e-posta: nesil@nesilyayinlari.com

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak Nesil Basım Yayın'a aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

Müspet Küreselleşme Üzerine Risale-i Nur'dan Bazı Tespitler

Prof. Dr. Yunus A. Çengel*

KÜRESELLEŞME GERÇEĞİ VE SÜRECİ

Küreselleşme veya globalleşme, bir yirminci asır kavramı gibi algılanmasına rağmen, bu kavramın varlığı yerkürenin varlığı kadar eskidir denebilir. Aynı küre üzerinde yaşayanlar zaten tabii olarak küreseldir, çünkü aynı kürenin mensupları ve parçalarıdır. Yani dünyalı olmak, hepimizin ortak bir vasfıdır. O yüzden küresellikten asıl maksat, küreselliğin boyutu ve vasıflarıdır ve şahısların ve toplumların özel kürelerini etkileme oranıdır.

İlk çağlardaki insanların ilgi alanlarının sınırı, yürüyerek veya hayvanlarla gidebilecekleri yerlerdi ve esas meşguliyetleri günlük temel ihtiyaçlarını tedarik etmekti. O yüzden kabile halinde yaşamak o zamanın basit hayat şartlarına tam uygundu ve her kabile tek başına bir küre gibi idi. Zamanla insanların tekamülü ve artan ortak ihtiyaçlar, daha geniş çerçevede işbirliğine ve milletlerin ve

* **Prof. Dr. Yunus A. Çengel:** Nevada Üniversitesi, Reno/ABD'de Makine Mühendisliği Bölümünde 1984'ten beri öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Genel ilgi alanları jeotermal enerji, güneş enerjisi ve diğer yenilenebilir enerji kaynakları, desalinasyon, ekserji analizi ve enerji tasarrufudur. University of Nevada'da, 1996-2000 yılları arasında "Endüstriyel Etüt Merkezi (Industrial Assessment Center)"nde direktör olarak görev yaptı. McGraw-Hill tarafından yayınlanan ve dünyada yaygın olarak kullanılan Isı Transferi: Pratik Bir Yaklaşım (2002), Mühendislik Yaklaşımıyla Termodinamik (2002), Isıl-Akışkan Bilimlerin Esasları (2001) ve Termodinamik ve Isı Transferine Giriş (1997) isimli kitapların yazarıdır. Bu kitapların bir kısmı Çince, Japonca, Korece, İspanyolca, Türkçe, Farsça ve Yunanca'ya çevrilmiştir. Profesör Çengel, birçok defa "mükemmel öğretim üyesi" seçilmiştir ve ASEE (Amerikan Mühendislik Eğitimi Birliği) tarafından, Mükemmel Mühendislik Kitabı Yazımı nedeniyle verilen "Seçkin Yazar Ödülü"nü, 1992 ve 2000 yıllarında almıştır. Nevada eyaletinde kayıtlı profesyonel mühendis olup, ASME (Amerikan Makine Mühendisleri Birliği) ve ASEE (Amerikan Mühendislik Eğitimi Birliği) nin üyesidir.

devletlerin teşekkülüne sebebiyet verdi. Bugün ise ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmeler, hayat standardındaki hızlı yükselme ve insanlardaki medenileşme ve sosyalleşme, milletler ve hatta kıt'alar arası yakın işbirliğini ve dolayısı ile küreselleşmenin son merhalesi olan yerküre boyutunda bütünleşmeyi gündeme getirmiştir.

Teknolojideki gelişmeler, her evin oturma odasına bir yerküreyi sığdırdı ve bir yerdeki bir olay herkesi ve her yeri etkileyebiliyor. Görüntüleri TV ekranlarımıza ulaşan insanların ızdırapları ile hüznolenip saadetleri ile mesud oluyoruz. Hatta olimpiyat gibi genel ilgiyi çeken bir olay, tüm insanları bir aileye ve yerküreyi bir oturma odasına çevirebiliyor.

Son yıllarda kullanımı yaygın hale gelen internet, bilgi akışını hızlandırdı ve küreselleşme sürecine de ivme kazandırdı. Artık herkes gerçek anlamda “dünyalı” oluyor ve dünyada bir ülkeden olmak, bir ülkede belli bir şehirden olmaktan çok fazla bir şey ifade etmiyor. Kişilerin değeri milliyetleri ile değil, bilgi ve becerileri ile ölçülüyor.

Said Nursi, bu süreci ve dünyanın bir köy gibi olmasını şöyle ifade eder:

“Zaman-ı saadetten evvel insan âleminin ihtiva ettiği ümmetler, milletler arasında maddeten ve manen, istidaden ve terbiyeten pek muhtelif ve geniş mesafeler vardı. Bunun içindir ki, terbiye-i vâhide ve davet-i münferide kâfi gelmiyordu. Vakta ki, âlem-i insaniyet zaman-ı saadetin şems-i saadetiyle uyandı ve müdavele-i efkâr ile, an'anelerinin terkiyle, tebdiliyle ve kavimlerin birbirine ihtilatlarıyla ittihadı meyil gösterdi ve aralarında münakale ve muhabere başladı; hattâ Küre-i Arz bir memleket, belki bir vilayet, belki bir köy gibi oldu; bir davet ve bir nübüvvet umum insanlara kâfi görüldü.” (İşaratü'l İ'caz, s. 52).

Sporda küreselleşmeye zaten alıştığımız. Küreselleşmekte olan yerküremizin en küreselleşmiş örneği herhalde futboldur. Kadrolarında yerliden çok yabancı sporcu bulunduran takımlar pek yadırganmıyor; tersine, başarılı yabancı sporcuları kendine çekebilen takımlar takdir ediliyor. Neticede başarı, şeref ve her türlü getiri —oyuncuların veya antrenörlerin milliyeti ne olursa olsun— takım ve takımın ülkesine ait oluyor. 2002 Dünya Kupasının Fransa ile Senegal arasındaki açılış maçı, bunu gözler önüne serdi: Senegal takımının 11 oyuncusunun hepsi Fransa liglerinde futbol oynuyordu. Buna karşılık, Fransa takımının ilk 11'inde sadece bir oyuncu Fransa liginden, diğer 10'u İtalya ve İngiltere liglerinden oyunculardı ve bunların da 7'si zenci idi.

Bu, bilim dünyasında da böyledir. Bilimin nasıl milliyeti yoksa, ilim meyvesi veren ağaçlar olan bilim adamlarının da gerçek değeri onların milliyetlerinden ziyade bilimsel kişilikleri ve bilime katkıları ile ölçülür. Bilim adamları en büyük faydayı, bulundukları kurum ve ülkeye sağlarlar. Bu tür kişileri cezbedebilen kurum ve ülkeler bu bilim çağında büyük bir avantaja sahiptirler. Bünyesine hiçbir yabancı futbolcu ve antrenör alamayan ve kendi iyi oyuncularını da başka takımlara kaptıran bir futbol takımının ulusal ve uluslararası müsabakalarda başarılı olması mümkün olmadığı gibi, dışarıdan bilim adamı çekemeyen ve hatta kendi bilim adamlarını dahi tutamayıp onları dışarıya kaptıran bir ülkenin de dünya bilim liginde başarılı olamayıp küme düşeceği açıktır. Bugün bile hâlâ kendi milliyetlerinin üstünlüğüne inanan ve başkalarına tepeden bakan, gücünü

ilim yerine milliyetlerinde arayan ülkelerin içinde kaldığı geri kalmışlık ve zillet, tarihten ders alınmadığını gösteriyor. Akıl, mantık ve bilimi kenara itip milliyeti (aslında milliyetçilik maskesi altında kendi bağınazlıklarını) ön plana çıkaranlar, o millete bilerek ve bilmeyerek en büyük düşmanlığı yapıyorlar ve milletin izzetini ayağa düşürüyorlar.

Dünya ekonomisi büyük ölçüde küreselleşmiştir ve küreselleşmeye hızla devam etmektedir. Gümrük vergileri anlaşmalarla kaldırılmakta, ülke sınırları ekonomik mal ve hizmet giriş ve çıkışı için artık sadece sembolik bir değer ifade etmektedir. Bunun sonucu olarak, eskiden gümrük surları ile korunmuş ülkelereindeki ürünleri almak zorunda kalan insanlar, bugün dünyanın muhtelif yerlerinde üretilmiş birçok ürün arasından seçim yapma imkanına sahiptir. Rekabetin etkisiyle, yerel firmalar ya modernize olup kaliteyi yükselterek maliyeti düşürmekte veya yok olmaktadır. Dünya çapındaki bu kalite yarışı neticesinde teknoloji hızla gelişmekte, insanlar çok daha kaliteli ürünleri çok daha ucuza almakta ve hayat standardı yükselmektedir. Tekelleşme ve haksız rekabeti önleyici tedbirlerle teçhiz edilmiş küresel bir ekonominin nimetlerinden tüm insanlık istifade etmektedir.

Her hayvan bütün dünyayı kendi mülkü gibi görebilir ve diğer hayvanlara da kendi mülkünün süsleri gibi bakabilir. Mesela bir balık, koca bir okyanusu özel akvaryumu olarak görebilir. Hayvanlar, istedikleri şeyleri yapar, istedikleri yerlerde yuva kurar ve istedikleri yerlere göçebilirler. Yiyecek paylaşımı dışında, aralarında bir müzahemet yaşanmaz. O yüzden diyebiliriz ki hayvanlar, yerkürenin tüm nimetlerinden yararlanan ve dolayısı ile küreselleşmiş varlıklardır.

İnsanlar için ise durum çok farklıdır. Çünkü insan, madde itibarıyla belki aciz bir hayvandır; fakat hisleri, arzuları ve sair manevî cihazlarınca tüm yerküre, elinde bir top gibidir. Beka arzusu gibi, tüm dünya verilse doymayacak hisleri vardır. Bir hastayı ve hastalığını tam olarak tanımadan ona çare bulmak mümkün olmadığı gibi, insanın mahiyetini bilmeden de ona mutluluk reçeteleri yazmak mümkün değildir. Küreselleşmenin nimetlerinden azami istifade etmek ve mahzurlarından sakınmak için, insanın mahiyetini anlamak şarttır. Çünkü neticede, yerküre de, küreselleşme de insan içindir.

İnsanlar birbiri içine girmiş daireler içinde yaşarlar. Şahsî daireden sonra en küçük daire ailedir, sonra kişinin beldesi, sonra şehri, daha sonra ülkesi ve en nihayet yerküre gelir. Bireylerin her dairede değişik konumları ve vazifeleri vardır ve en büyük vazife, en küçük dairededir. Bir beldeye ait olmak, ailenin inkarını gerektirmez ve aile için bir tehdit değildir. Hatta belde, ailelerin muhafazası ve gelişmesine katkı sağlar, ona destek olur. Belde olmadan bir eve elektrik, su, kanalizasyon, telefon, yol gibi alt yapıların gelmesi ve onların bakımı, insanların büyük çoğunluğu için imkansızdır. Belde sakinlerinin genel menfaat ve emniyetini temin için konulmuş belde kurallarını hürriyeti tahdit olarak görüp onlara uymamak için belde sınırları dışına çıkan yarımmedeniler az kazanır, çok kaybeder. Kaldı ki doğru kurulmuş bir belediye, aile yapısını bozmaz, aksine daha da kuvvetlendirir.

Benzer şeyler aile için de söylenebilir ve aileye “en küçük boyuttaki küreselleşme” olarak bakılabilir. Evlilikle, bekarlıktaki birçok hürriyet kaybedilir ve yeni sorumluluklar altına girilir. Ama evli çiftler, şimdi daha büyük bir kürenin

parçası olmakla, aslında küçülmüş değil büyümüşlerdir. Aileler daha büyük vazifelere namzettirler ve toplumların yapı taşlarıdır. Yeter ki bireyler aile küresi içinde öz yapılarını karşılıklı hürmet ve sevgi içinde muhafaza edebilsinler ve beraberce aynı istikamette gidebilsinler. Bekarlığın bazı avantajlarına ve boşanma ile biten bir çok evlilik tecrübesine rağmen, insanların büyük çoğunluğunu evlilikle küreselleşmeye ilk adımlarını atmaya devam etmesi anlamlıdır.

Küreselleşme, herkesin kimlik ve karakterinden sıyrılıp tek bir tipin kopyaları haline gelmesi değildir. Böyle bir değişim, uyum ve dayanışmayı değil, zıtlaşmayı netice verir. Nursi'nin ifadesi ile: “**Temasül** [benzeme], **tezadın** [zıt olma, terslik] **sebebidir**. **Tenasüb** [uygunluk, uyum], **tesanüdün** [karşılıklı yardımlaşma, dayanışma] **esasındır**.” (Sünhat, s. 56)

Küreselleşme kavramı cansız maddelerde de geçerlidir. Küreselleşme olmasaydı kainat da olmazdı, olsaydı da bir toz bulutundan ibaret kalırdı. Maddenin temel yapı taşı, aslen enerji dalgası olan, tüm kainatı dolduran ve çok zor gözlenebilen nötrino parçacıklarıdır. Nötrinolardan oluşan elektron, proton ve nötronların bir düzen içinde bir araya gelmesinden atomlar, atomların birleşmesinden moleküller, moleküllerden parçalar ve parçalardan da anlamlı varlıklar oluşur. Eğer hidrojen ve oksijen atomları bağımsızlıklarından biraz fedakarlık edip birleşmeseler idi, su olmayacaktı ve hayat olmayacaktı ve insan olmayacaktı. Daha büyük bir kürenin parçası olmakla hidrojen ve oksijen, çekirdeklerinde saklı olan öz kimliklerinden hiçbir şey kaybetmediler —mesela su kolayca tekrar hidrojen ve oksijene ayrışabilir. Ama küreselleşip su olmakla “aziz” ve “mübarek” seviyesine yükseldiler ve hayata mazhariyetin esasını teşkil ettiler. Böylelikle çok büyük vazifelere liyakat kesbedip, çok büyük makamlara ve şereflere nail oldular. Eğer bağımsızlıkta ısrar edip tek başlarına kalsalardı, ortalıkta gayesizce avare avare gezinip duran serseri küreciklerden ibaret kalacaklardı. Atomlarda şuur olsaydı, herhalde bencil, dar görüşlü ve cahil olan atomlar kısmen bağımsızlıklarını kaybetmeye ve hep yabancı atomlarla beraber olmak zorunda kalmaya şiddetle itiraz edeceklerdi. Küreselleşmeye ancak yüksek görüşlü ve büyük vazifelere namzet atomlar talip olacaklardı.

Hidrojen ve oksijen küreselleşip su oluştururken sadece en dış halkalarındaki elektronlarıyla bir bağ teşkil ederler ve çekirdeklerinde saklı öz kimliklerinden bir şey kaybetmezler. Bu, uyumlu ve sıhhatli bir birliktelik için şarttır. Yoksa, oksijen ve hidrojeni bir araya getireceğiz diye onların çekirdeklerini parçalayıp açığa çıkan parçacıkları ve enerjiyi zorla bir arada tutmaya kalkarsak, kabımızda su değil sadece bir toz bulutu olur.

Demek büyük vazifeler ve meydana gelecek büyük neticeler, büyük kürelerin varlığını gerektiriyor. O yüzden uzay filmlerinde gördüğümüz gezegenler (ve hatta galaksiler) arası serüvenler, ancak dünya gerçek anlamda küreselleştikten sonra mümkün olabilir. Yoksa değişik parçaları arasında didişmelerle uğraşan ve başını yukarıya kaldıramayan bir dünyanın galaksimizde ciddi bir varlık göstermesi söz konusu olamaz. Hasıl olacak şeref, itibar ve menfaatler tüm insanlığa ait olacaktır — aynen 1960'lı yıllarda birkaç kişinin şahsında tüm insanlığın Ay'a inmesi ve herkesin kendini Ay'a inmiş hissetmesi gibi.

Güneşin ışığı her saydam şeyde yansıdığı ve her saydam şey bir küçük güneşi içine aldığı gibi, bireylerin iyi veya kötü hareketleri de ait oldukları kürenin

üyelerine yansır ve bir hareket, kürenin büyüklüğüne göre binler hatta milyonlar olur. Bediüzzaman'ın ifadesi ile: “*Nasıl ki bir aşiretin bir ferdi bir cinayet işlese, o aşiretin bütün efradı, o aşiretin düşmanı olan başka aşiretin nazarında müttehem olur. Güya her bir fert o cinayeti işlemiş gibi, o düşman aşiret onlara düşman olur. O tek cinayet, binler cinayet hükmüne geçer. Eğer o aşiretin bir ferdi o aşiretin mahiyetine temas eden medar-ı iftihar bir iyilik yapsa, o aşiretin bütün efradı onunla iftihar eder. Güya her bir adam, aşirette o iyiliği yapmış gibi iftihar eder.*” (Hutbe-i Şamiye, s. 53)

Said Nursi, kainat ve insanlarda bir tekemmül ve terakki süreci olduğuna dikkati çeker ve bunu şöyle ifade eder:

“*Beşerde meyl-i teceddüd var.*” (Sünuhât, s. 21) “*Şecere-i âlemde, meyl-ül istikmal vardır. Yani kâinatın, bir ağaç gibi bütün zerrâtı ve eczası kemale meyleder ve kemale doğru yürümektedirler. O umumî meyl-ül istikmalden ayrı olarak, insanda da meyl-ül terakki vardır.*” (İşaratü'l-İcaz, s. 117)

Kainat ve insanlık daimi şekilde değişmektedir ve değişmeye devam edecektir. Değişim rüzgarlarına sırtını dönüp durumu muhafaza etmeye çalışanlar, zaman dilimleri arasında bir fosil gibi kalıp silinmeye mahkumdurlar. Mesele değişip değişmemek değil, ne şekilde ve neye değişmektir. Bu kararda değişim rüzgarlarının hangi yönde ve ne şiddette estiğinin büyük rolü vardır. Sürekli ve kuvvetli akıntılara karşı kürek çekmekle bir yere varılmaz. Bediüzzaman'ın ifadesi ile: “*Ve keza heyet-i içtimaiyede, umumî cereyana muhalefet etmemek lâzımdır. Muhalefet edildiği takdirde, dolabın üstünden düşer, altında kalır.*” (İşaratü'l-İcaz s. 110)

DOZAJ VE HAYIR-ŞER MUVAZENESİ

Küreselleşme hakkında müspet ve menfi çok şeyler söylenip yazılıyor. Küreselleşme kimileri tarafından tekamülün tabii bir neticesi ve medeniyetin yeni bir merhalesi olarak görülürken kimileri de küreselleşmeyi kuvvetlilerin elinde zayıfları ezmek için kullanacakları modern bir zulüm makinesi olarak takdim ediyor. Bu tür yaklaşımlar kafaları iyice karıştırıp globalleşme sürecini yavaşlatıyor.

Burada bilinmesi gereken şudur ki “ilaç ile zehir arasındaki fark, dozajıdır.” Yani bir çok derde ve kişilere şifa olan bir madde, yanlış miktarlarda ve durumlarda zehir etkisi yapmaktadır ve ölümlere bile sebep olmaktadır. Böyle bir maddeyi hiçbir sınırlama getirmeden “şifa” olarak takdim etmek ne kadar zararlı ve suiistimale davetiye ise bu maddeye karşı çıkmak da o kadar zararlı ve onun faydalarından mahrumiyettir. Burada uygun olan, iyi niyetli bir yaklaşım ile bu maddenin bilim ışığında incelenmesi ve ondan zararlarından sakınarak en iyi şekilde nasıl istifade edilebileceğinin araştırılmasıdır. Ateş ve bıçaktan çok kişi zarar gördü, ancak bunlardan vazgeçmeyi hiç kimse teklif etmedi. Bediüzzaman'ın dediği gibi “*bir derdin dermanı, başka bir derde zehir olabilir. Bir derman, haddinden geçse, dert getirir.*” (Mektubat, s. 475) Keza, “*muhakkak maslahat [faydalar], mevhum mazarrata [zararlar] feda edilmez*” (Mektubat, s. 474) ve “*hayr-ı kesîr için, şerr-i kalil kabul edilir. Eğer şerr-i kalil olmamak için, hayr-ı kesîri intac eden bir şer terk edilse o vakit şerr-i kesîr irtikâb edilmiş olur.*” (Mektubat, s. 43)

Hayırlı işlerde en büyük bir engel, evhamı tahrik, insafsız tenkit ve menfi tarafın cerbeze ile abartılarak müspet tarafına baskın çıkarılmasıdır. Bediüzzaman'ın ifadesi ile: **“Hem de büyük işlerde yalnız kusurları gören, cerbezeli ile aldanır veya aldatur. Cerbezenin şe’ni, bir seyyiyeyi sünbüllendirerek hasenata galip etmektir. ...İşte şu cerbezenin tavr-ı acibi, zaman ve mekânda müteferrik şeyleri toplar, bir yapar. O siyah perde ile her şeyi temaşa eder”** (Münazarat, s. 34) **“En müthiş maraz ve musibetimiz, cerbeze ve gurura istinad eden tenkid-dir. Tenkidi eğer insaf işletirse, hakikati rendeçler [pürüzlerini gidermek, rende ile düzlemek]. Eğer gurur istihdam etse tahrip eder, parçalar.”** (Sünuhat, s. 75)

“Bir cânî yüzünden, çok masumları ihtiva eden bir gemi batırılmaz. Bir cânî sıfat yüzünden, çok evsaf-ı masumeyi muhtevi bir mü’mine adavet edilmez.” (Hutbe-i Şamiye, s. 144) Benzer şekilde, bazı muhtemel mahzurlar yüzünden, çok hayırlara vesile olabilecek küreselleşmeye cephe alınması çok daha büyük bir mahzurdur. Bediüzzaman, faydalı işlere teşebbüs etmeye teşvik etmekte, evhama karşı bizi uyarmaktadır: **“Vehham olmamalıyız. ...Muhakkak maslahat, mevhum mazarrata feda edilmez.”** (Sünuhat, s. 36)

İTTİHAD-İHTİLAF: Kuvvetin ittihadda olması

Birlik, herkesin menfaatinedir. En büyük ortak menfaatler de en büyük birliklerden doğar. Küreselleşme, çok büyük işlere ve faydalara vesile olabilir. Bediüzzaman'ın iadesi ile:

“Cemaatte olan kuvvet, ferdde yoktur. Meselâ çok iplerin heyet-i mecmuasının teşkil ettiği urgandaki kuvvet, ipler birbirinden ayrı olduğu zaman bulunmaz.” (İşaratü'l-İ'caz, s. 107)

“Malûmdur ki iki kahraman birbiriyle boğuşurken bir çocuk, ikisini de dönebilir. Bir mizanda iki dağ birbirine karşı muvazenede bulunsa bir küçük taş, müvazenelerini bozup onlarla oynayabilir; birini yukarı, birini aşağı indirir. İşte ey ehl-i iman! İhtiraslarınızdan ve husumetkârane tarafgirliklerinizden kuvvetiniz hiçe iner, az bir kuvvetle ezilebilirsiniz.” (Mektubat, s. 269)

“Sebeb-i ihtilaf-ı muzır: Bu haktır düsturu yerine; yalnız hak budur ve en güzeli budur hükmü yerine, güzeli budur hükmü ikame edilmiştir. ‘El hubbu fillah’ esas-ı merhametkârı yerine ‘El buğzu fillah’ ikame edilmiştir. Kendi mesleğinin muhabbeti yerine, başka meslekten nefret, harekâtında hâkim kılınmıştır. Hakikate muhabbet yerine, ene tarafgirliği müdahale etmiştir. Vesail [vesileler] ve delail [deliller], makasid ve gayat yerine ikame edilmiştir.” (Sünuhat, s. 74)

Said Nursi, “İhtilâfü ümmetî rahmetün (**ümmetimin ihtilafı raahmettir**)” hadisini de şöyle izah eder:

“Hadîsteki ihtilaf ise müspet ihtilaftır. Yani: Her biri kendi mesleğinin tamir ve revacına sa’yeder. Başkasının tahrib ve iptaline değil, belki tekmil ve islahına çalışır. Amma menfi ihtilaf ise ki: Garazkârane, adavetkârane birbirinin tahribine çalışmaktır; hadîsin nazarında merduddur. Çünkü birbiriyle boğuşanlar, müspet hareket edemezler.” **“Hak namına, hakikat hesabına olan tesadüm-ü efkâr ise maksadda ve esasta ittîfak ile beraber, vesailde ihtilaf eder. Hakikatin**

her köşesini izhar edip, hakka ve hakikate hizmet eder. Fakat tarafgirane ve garazkârane, firavunlaşmış nefs-i emmare hesabına hodefürüşlük, şöhretperverane bir tarzdaki tesadüm-ü efkârdan **barika-i hakikat** değil, belki **fıtna ateşleri** çıkıyor.” (Mektubat, s. 268)

“Lâkin ittihad, cehl ile olmaz. İttihad, imtizac-ı efkârdır. İmtizac-ı efkâr, marifetin şua’-ı elektrikiyle olur.” (Münazarat, s. 72)

İNSANIN MAHİYETİ: Beden kabuğu içindeki kalp ve ruh özü

Küreselleşme ile alakalı tedirginliğin menşei, Batı felsefesinin insana materyalizme dayalı bakış açısıdır. Bu felsefede insan “konuşan hayvan,” “ekonomik hayvan” veya “düşünen hayvan” olarak vasıflandırılmıştır. İnsanın gayesi, hayvan gibi arzularını tatmin ve rahatça yaşamak olarak ifade edilmiş, hak kuvvette görülüşe, ve hayat bir menfaatler çatışması olarak takdim edilmiştir. Bu da insanlar ve toplumlar arasındaki emniyet ve itimad sarsmış ve rekabet, düşmanlık, ve korku hislerini ön plana çıkarmıştır. Bu yaklaşımın bedelini insanlık iki dünya savaşı ile ağır bir şekilde ödemiştir.

Nursi, insanı madde ve manasıyla beraber analiz etmiş ve insanlığın hakiki ve daimi saadetinin maddede değil, insanın ulviyetine layık bir fazilette olduğuna işaret etmiştir. Ve fazilette de sınır ve rekabet olmadığından, insanlara kavga etmeden sınırsız bir terakki ve ebedî bir saadetin yolunu göstermiştir:

“Evet, zahire bakılırsa insan bir **zerre** hükmündedir. Fakat insanın taşıdığı **ruha**, kafasına taktığı **akla**, kalbinde beslediği **istidatlara** nazaran bu âlem-i şehadet dardır, istiab edemez. Ancak o **ruhun arzularını** ve o **aklın fikirlerini** ve o **istidatların meyillerini** tatmin ve temin edecek, **âlem-i âhirettir.**” (İşaratü’l-İcaz s. 101)

“İnsan **cismen küçük, zaîf ve âciz** olmakla beraber, hayvanattan addedildiği halde, **pek yüksek bir ruhu taşıyor ve pek büyük bir istidada mâliktir ve hasredilmeyecek derecede meyilleri vardır ve gayr-ı mütenahî emeller sahibidir ve addedilemez fikirleri vardır ve gayr-ı mahdud şehviye ve gazabiye gibi kuvveleri vardır** ve öyle acaib bir yaratılışı vardır ki, sanki bütün enva’ ve âlemlere fihriste olarak yaratılmıştır.” (İşaratü’l-İcaz, s. 85)

“Ve keza insanın **hayat-ı hayvaniyeden aldığı lezzet**, bir **serçe** kuşunun lezzeti kadar değildir. Çünkü **insanda hüznün, keder, korku var, onda yoktur.** Fakat **cihazat, hissiyat, duygular, istidatlar itibariyle hayvanların en ‘lâsından fazla lezzet alır.**” (Mesnevî-i Nuriye, s. 222)

İnsanın zulüm, hırs, korku, ve menfaatperestlik gibi hisleri ve hayır ve şer işleme kabiliyetleri sınırsızdır. Küreselleşmenin geniş oranda destek bulması ve tahakkuk etmesi, insanın gerçek menfaatinin, emniyetinin ve terakkisinin bu çatı altında olduğunun gösterilmesine bağlıdır.

“İnsan **hırs** ile, bütün dünya ona verilse ‘Hel min mezîd (Daha var mı?)’ diyecek. Hem **hodgâmlığıyla**, kendi menfaatine binler adamın zararını kabul eder. Ve hâkeza... **Ahlâk-ı seyyiede** hadsiz derecede inkişafı olduğu ve Nemrud’lar ve Firavun’lar derecesine kadar gittikleri ve sığa-i mübalağa [kat kat mübalağa, pek çok] ile zalim olduğu gibi, **ahlâk-ı hasenede** dahi hadsiz bir

terakkiyata mazhar olur, enbiya ve sıddıkîn derecesine terakki eder.” (Mektubat, s. 331)

“Evet, insan, yaratılışında **kendi nefsine muhib olarak yaratılmıştır**. Hattâ **bizzât nefsi kadar bir şeye sevgisi yoktur**. Kendisini, ancak mabuda lâyük senalar ile **medh ediyor**. Nefsini bütün ayıplardan, kusurlardan tenzih etmekle, — haklı olsun haksız olsun— kemal-i şiddetle **müdafaa ediyor**.” (Mesnevî-i Nuriye, s. 207)

“İnsanın ebede uzanmış emelleri ve kâinatı ihata etmiş eskârları ve ebedî saadetlerinin enva’ına yayılmış arzuları gösterir ki bu insan ebed için **halkedilmiş ve ebede gidecektir**. Bu dünya ona bir misafirhanedir ve âhiretine bir intizar salonudur.” (Sözler, s. 87)

“Kalbin sadefinde din-i hakkın cevheri bulunmazsa beşerin başında maddî manevî kıyametler kopacak ve hayvanatın en bedbahtı, en perişanı olacak.” (Hutbe-i Şamiye, s. 22)

İnsanın Hususî Dünyası

Yerküre bir olmasına rağmen, insanlar adedince hususî küreler birbiri içine girmiştir. Hatta denebilir ki, müspet küreselleşme, bu hususî küreler arasında bir uyum, bir dayanışma, bir birlik sağlanmasıdır ve muhtemel zıtlaşma ve tahribin önlenmesidir. Bediüzzaman’ın ifadesi ile: “Hem herkesin bu dünyada koca bir dünyası var. Âdetâ **insanlar adedince dünyalar birbiri içine girmiş**. Fakat **herkesin hususî dünyasının direği, kendi hayatıdır**. Ne vakit cismi kırılrsa, dünyası başına yıkılır; kıyameti kopar.” (Lem’alar, s. 233)

Ancak hususi alemler, gerçek alemin kişilerin hayat aynalarındaki tezahürleridir ve bu tezahürler renk ve şekillerini aynaların ve dolayısı ile kişilerin, hususiyetleri ve nokta-i nazarlarından alır. Genel alem de bu hususi alemlerin bir bileşkesidir denebilir. Bediüzzaman’ın ifadesi ile: “Evet, **herkes âyinesinin müşahadatına tâbî’dir**. Demek **sizin siyah ve yalancı âyineniz size öyle göstermiştir**.” (Münazarat, s. 45) “**Herkes, istediği ve haline münasip gördüğü meveyi koparır**.” (Sünhat, s. 76)

ZEKAT ve YARDIMLAŞMA: İnsanlık hayatının devamı için en mühim bir köprü

Bediüzzaman, insanlar ve insan tabakaları arasında barış ve huzurun şartını yardımlaşma olarak görmektedir. Sağlıklı bir küreselleşme ancak yardımlaşma kanallarının geniş bir şekilde açık olmasına bağlıdır:

“Evet, heyet-i içtimaiyedeki intizamın şartı, tabakat-ı beşer birbirinden uzaklaşmamak; tabaka-yı havas tabaka-yı avamdan, taife-i ağniya taife-i fukaradan ayrılmasın ki, sıla-i rahm kopmasın. Halbuki ribanın hayatı ve zekatın mevdi ile, geniş bir mesafe açılmış; öyle bir uzaklık olmuş ki, hayt-ı vasl [kavuşma-ulaşma ipi, bağı] kopmuş.

“Tabaka-yı süflâdan [düşük-alçak-sefil tabaka], tabaka-yı ulyâya [pek büyük, yüksek tabaka] karşı **ihtiram, itaat, tahabbüb** yerine; yalnız ihtilal sadâsı, hased sayhası [bağırış], kin enini [inleme], nefret velvelesi [gürültü, patırtı], intikam feryadı yükselip işitilir.

“Tabaka-yı ulyâdan, tabaka-yı süflâyâ **merhamet, ihsan ve taltife** bedel, yalnız zulmün ateşi, tahakkümün saikası [yıldırım], tahkirin ra’dı [gök gürültüsü] iniyor.

“İşte bu halet-i ruhiyedendir ki, **sebeb-i tevazu ve terahhum olan havastaki meziyet**, tekebbür ve gurura sebep olmuştur. Şefkate, acımaya ve yardıma sebep olan fukara aczi, avamın fakrı esaretlerine, sefaletlerine sebep olmuştur.” (Sünihat, s. 99)

“Hem değil yalnız eşhastâ ve hususî cemaatlerde, belki **umum nev’-i beşerin saadet-i hayatı için** en mühim bir rükün belki **devam-ı hayat-ı insaniye için** en mühim bir direk, zekattır. Çünkü beşerde, havas ve avam iki tabaka var. Havastan avama merhamet ve ihsan ve avamdan havassa karşı hürmet ve itaati temin edecek, zekattır. Yoksa yukarıdan avamın başına zulüm ve tahakküm iner, avamdan zenginlere karşı kin ve isyan çıkar. İki tabaka-i beşer daimî bir **mücadele-i maneviyede**, bir keşmekeş-i ihtilafta bulunur. Gele gele tâ Rusya’da olduğu gibi, sa’y ve sermaye mücadelesi suretinde boğuşmaya başlar.” (Mektubat, s. 274)

İŞBİRLİĞİ: İnsanların sınırsız ihtiyaçlarını verimli olarak karşılama yolu

İnsanlar, arzu ve ihtiyaçları sınırsız, zaman, imkan ve kabiliyetleri sınırlı olduğundan, toplum halinde yaşamaya ve işbirliği yapmaya mecburdurlar. Aksi takdirde, karnını doyurmayı güçlüklerle becerebilen zayıf bir hayvan seviyesinde kalmaktan kurtulamazlar. İnsaniyetin ulviyetine layık bir izzet ile yaşamak, medeniyette terakki etmek ve yerkürenin ve tüm diğer canlıların sultanı olmak ancak toplu halde yaşamak ve işbirliği yapmakla mümkün olur. Topluluk ne kadar büyük ve uyumlu olursa, meyveleri de o kadar büyük ve tatlı olacaktır. Bediüzzaman’ın ifadesi ile:

“**İnsan, bütün hayvanlardan mümtaz ve müstesna olarak, acib ve latif bir mizaç ile yaratılmıştır.** O mizaç yüzünden, insanda çeşit çeşit meyiller, arzular meydana gelmiştir. Meselâ: İnsan en müntehab şeyleri ister, en güzel şeylere meyleder, zînetli şeyleri arzu eder, insaniyete lâayık bir maişet ve bir şerefle yaşamak ister.

“Ehl-i dünya, büyük bir servet ve şiddetli bir kuvvet elde etmek için, hattâ bir kısım ehl-i siyaset ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyenin mühim âmilleri ve komiteleleri, **iştirak-i emval** [mal birliği, sermaye ortaklığı] düsturunu kendilerine rehber etmişler. Bütün sû’-i istimalat ve zararlarıyla beraber, hârika bir kuvvet, bir menfaat elde ediyorlar. Halbuki iştirak-i emvalin çok zararlarıyla beraber, iştirakle mahiyeti değişmez. Her birisi umuma —gerçi bir cihette ve nezarete— mâlik hükmündedir, fakat istifade edemez. Her ne ise... bu iştirak-i emval düsturu a’mal-i uhreviyeye girse zararsız azîm menfaate medardır. Çünkü **bütün emval, o iştirak eden her bir ferdin eline tamamen geçmesinin sırrını taşıyor.** Çünkü nasıl ki dört-beş adamdan iştirak niyetiyle biri gaz yağı, biri fitil, biri lâmba, biri şişe, biri kibrit getirip lâmbayı yakdılar. Her biri tam bir lâmbaya mâlik oluyor. O iştirak edenlerin her birinin bir duvarda büyük bir âyinesi varsa, her birinin noksansız, parçalanmadan birer lâmba oda ile beraber âyinesine girer.” (Lem’alar, s. 165)

“Ehl-i san’at, netice-i san’atı ziyade kazanmak için, **iştirak-i san’at** cihetinde mühim bir servet elde ediyorlar. Hattâ **dikiş iğneleri** yapan 10 adam, ayrı ayrı yapmaya çalışmışlar. O ferdî çalışmanın her günde yalnız üç iğne, o ferdî san’atın meyvesi olmuş. Sonra teşrik-ül mesai düsturuyla 10 adam birleşmişler. Biri demir getirip, biri ocak yandırıp, biri delik açar, biri ocağa sokar, biri ucunu sivriltilir ve hâkeza her birisi iğne yapmak san’atında yalnız cüz’i bir işle meşgul olup, iştigal ettiği hizmet basit olduğundan **vakit zayi’ olmayıp**, o hizmette **meleke kazanarak**, gayet sür’atle işini görmüş. Sonra, o teşrik-i mesai [işbirliği] ve taksim-i a’mal [iş bölümü] düsturuyla olan san’atın semeresini taksim etmişler. Her birisine bir günde üç iğneye bedel 300 iğne düştüğünü görmüşler. Bu hâdise ehl-i dünyanın san’atkârları arasında, onları teşrik-i mesaiye sevk etmek için dillerinde destan olmuştur.” (Lem’alar, s. 165)

Bu, paylaştıkça azalan maddî şeylerde böyle olursa, sevgi, şefkat gibi paylaşıldıkça artan manevî şeylerde çok daha harika bir surette tezahür edecektir ve mutluluk yayıldıkça kişi başına düşen miktar artacaktır.

ADALET: Kanun önünde tam eşitlik

İnsan toplulukları arasında asayiş muhafaza ve adavetten sakınmak ancak adalet ile olur ve sağlıklı bir küreselleşmenin ilk şartı, global bir adaletin sağlanmasıdır. Bediüzzaman’ın ifadesi ile:

“Müsavat ise fazilet ve şerefte değildir; **hukuktadır**. Hukukta ise şah ve geda birdir. Acaba bir şeriat, **karıncaya bilerek ayak basmayınız** dese, tazibinden men etse nasıl benî âdem’in hukukunu ihmal eder? Kellâ... Biz imtisal etmedik. Evet, İmam-ı Ali’nin (R.A.) âdi bir Yahudi ile muhakemesi ve medar-ı fahriniz olan Selahaddin-i Eyyubî’nin miskin bir Hristiyan ile mürafaası [karşılıklı hak iddia ederek konuşmak, yüzleşerek muhakeme olunmak], sizin şu yanlışınızı tashih eder zannederim.” (Münazarat, s. 30)

“Ve lâ teziru vâziratün vizra uhrâ (**Hiç bir günahkar, başkasının günahını yüklenmez, En’am-164**). ...Acaba bir adam, kardeşinin günahıyla hak nazarında mes’ul olmadığı halde, nasıl oluyor ki, bir karyenin veya bir cemaatin binlerle masumları, hiçbir zaman fena tabiatlı ihtilalciden hâlî kalmayan bir şehirde veya bir mahallede bulunan bir serkeş adamın isyanıyla, hiç münasebet olmadığı halde, o masumlar mes’ul, belki ifna ediliyor.” (Sünuhât, s. 23)

Bediüzzaman, imanı, zulmü önlemenin garantisi ve hürriyetin de muhafızı olarak görür:

“**İman** bunu iktiza ediyor ki; **tahakküm ve istibdat ile başkasını tezlil etmemek ve zillile düşürmemek ve zalimlere tezellül etmemek!**” (Hutbe-i Şamiye, s. 60)

HAKKANİYET: Hata ve kusur muhasebesinde insafli olmak

Toplumsal barış ve huzurun sağlanması ve muhafaza edilmesi, insan ilişkilerinde insaf ve hakkaniyetin esas alınmasına bağlıdır: “İnsanın hayat-ı içtimaiyesini ifsat eden bir desise-i şeytaniye şudur ki: Bir mü’minin **bir tek seyyiesiyle**,

bütün hasenatını örter. Şeytanın bu desisesini dinleyen insafsızlar, mü'mine adavet ederler. Halbuki Cenab-ı Hakk, haşirde adalet-i mutlaka ile mizan-ı ekberinde a'mal-i mükellefini tarttığı zaman, hasenatı seyyiata galibiyeti, mağlubiye-ti noktasında hükmeyleyler. Hem seyyiatın esbabı çok ve vücutları kolay olduğundan, bazan bir tek hasene ile çok seyyiatını örter. Demek, bu dünyada, o adalet-i İlahiye noktasında muamele gerektir. Eğer bir adamın iyilikleri fenalıklarına kemmiyeten veya keyfiyeten ziyade gelse, o adam muhabbete ve hürmete müstahaktır. Belki kıymettar bir tek hasene ile, çok seyyiatına nazar-ı afv ile bakmak lâzımdır. Halbuki insan, fıtratındaki zulüm damarıyla, şeytanın telkiniyle, bir zâtın 100 hasenatını bir tek seyyie yüzünden unuttur, mü'min kardeşine adavet eder, günahlara girer. Nasıl bir sinek kanadı göz üstüne bırakılsa; bir dağı setreder, göstermez. Öyle de insan garaz damarıyla, sinek kanadı kadar bir seyyie ile dağ gibi hasenatı örter, unuttur; mü'min kardeşine adavet eder, insanların hayat-ı içtimaiyesinde bir fesad âleti olur.” (Lem’alar, s. 88)

Böyle yapıcı bir anlayış yerleşmeden sağlıklı bir küreselleşme olması çok zordur.

ÖN YARGI ve TAASSUP: Siyah bir gözlük takan, her şeyi siyah görür

İnsanların ve insanlığın terakki etmesi ve dolayısı ile küreselleşmenin önündeki en büyük engel, kişilerin bakış açısını daraltan ve her şeye kuşku ve düşmanlıkla baktıran taassuptur. Taassubun sebebi cehalettir ve onun da ilacı marifettir. Bediüzzaman, taassup engelini medeniyetle kalktığını ifade etmektedir: *“Siyah bir gözlüğü takan adam, her şeyi siyah ve çirkin görür. Kezalik, basîret gözü de nifak ile perdelenirse ve kalb küfür ile peçelenirse bütün eşya çirkin ve kötü görünür ve bütün insanlara, belki kainata karşı bir buğz ve bir adavete sebep olur. Hem de küçük bir dişlinin kırılmasıyla büyük bir makine müteessir olduğu gibi, bir şahsın nifakıyla hey’et-i beşeriyenin intizamı müteessir olur.”* (İşaratü'l-İcaz, 95, 96)

“Ve zaman-ı medeniyette ecnebiler medenî ve kuvvetli olduklarından, zararlı olan husumet ve taassup zâil olmuştur. Zira din nokta-i nazarından medenîlere galebe çalmak ikna ile, icbar ile değildir. Ve İslâmiyeti, mahbub ve ulvî olduğunu evamirine imtisalen ef'al ve ahlâk ile göstermek ile. İcbar ve husumet, vahşilerin vahşetine karşıdır.” (Hutbe-i Şamiye, s. 95)

Dünya 100 yıldır kabuk değiştiriyor. Kişilere özgü cehalet ve taassup, yerini insanların ortak malı olan ilim ve akla bırakıyor. Neticede ortak değerlerle bağlanmaktan doğan bir birlik oluşuyor ve insanlar daha medeni oluyor. İnsanlık, vahşet ve cehalet devrinden medeniyet ve ilim devrine geçiyor. Medenileşme sürecini tamamlamış dünyada savaşlar silahlarla değil, ancak kelimelerle olur. Bela ve delil ile akılları fetheden, insanları ve dünyayı fetheder.

HUZUR: Kin ve adavetin kalbe girmesini önlemekle kazanılan hazine

Küreselleşen dünyada kalıcı huzurun sağlanması, düşmanlıkların giderilmesi-

ne ve barış ve yardımlaşmanın tesisine bağlıdır: “İşte, hayat-ı şahsiyece bu derece muzır olan **adavete ve fikr-i intikama, —eğer şahsını seversen— yol verme ki kalbine girsın. Eğer kalbine girmiş ise onun sözünü dinleme. Bak, hakikat-bîn olan Hâfiz-ı Şirazi’yi dinle: (...) ‘Dünya öyle bir meta’ değil ki, bir nizaâ deşsin.**’ Çünkü fâni ve geçici olduğundan kıymetsizdir. Koca dünya böyle ise dünyanın cüz’î işleri ne kadar ehemmiyetsiz olduğunu anlarsın! Hem demiş: (...) **‘İki cihanın rahat ve selâmetini iki harf tefsir eder, kazandırır: Dostlarına karşı mürüvvetkârane muâşeret ve düşmanlarına sulhkârane muamele etmektir.**” (Mektubat, s. 267)

Bediüzzaman, sosyal barışı tahrip eden ve toplum huzurunu bozan hasletlerden olan hırs, kin ve hasede karşı insanları uyarmakta ve bu sosyal hastalıklarla etkin tedavi için zekat müessesesinin hayata geçirilmesini ısrarla istemektedir: **“Cemiyetteki tesanüt, durgun seyleri harekete geçirmek için yaratılmış bir vasıttadır. Cemaatteki haset ise harekette olanları durdurmaya yarayan bir vasıttadır.”** (Mektubat, s. 475)

Bu prensipler, küreselleşen dünyada herkes için geçerlidir.

MUHABBET, FAZİLET, İHSAN: Sosyal hayatın temel taşları

Bediüzzaman, insan fitratında dercedilen muhabbet, kemalat, ihsan gibi müspet kavramlara dikkat çeker ve küreselleşmenin temel taşları olabilecek bu genel kavramları şöyle izah eder:

“Heyet-i içtimaiyenin kemaline ve terakkisine ilk ve en birinci basamaklar, uhuvvet ile muhabbettir.” (İşaratü’l-İcaz, s. 85)

“Fitrat-ı beşeriyede **cemale karşı bir muhabbet ve kemale karşı perestiş etmek ve ihsana karşı sevmek vardır. Cemal ve kemal ve ihsan derecatına göre, o muhabbet tezayüd eder. (...) Malûmdur ki, insan kendi saadetiyle mütelezziz olduğu gibi, alâkadar olduğu zâtların saadetleriyle dahi mütelezziz oluyor. Ve kendini beladan kurtaranı sevdiği gibi, sevdiklerini de kurtaranı öyle sever.**” (Lem’alar, s. 57)

“Evet, meşhurdur ki: **‘En kat’î fazilet odur ki, düşmanları dahi o faziletin tasdikine şehadet etsin.**” (Hutbe-i Şamiye, s. 94)

Bediüzzaman, kin ve adaveti izale etmek ve muhabbeti artırmanın reçetesini, kötülüğe karşı iyilikle mukabele olarak vermektedir: **“Eğer hasmını mağlub etmek istersen, fenalığına karşı iyilikle mukabele et. Çünkü eğer fenalıkla mukabele edersen, husumet tezayüd eder. Zahirin mağlub bile olsa, kalben kin bağlar, adaveti idame eder.** ...Evet, fena bir adama ‘İyisin iyisin’ desen, iyileşmesi ve iyi adama ‘Fenasın fenasin’ desen, fenalaşması çok vuku bulur.” (Mektubat, s. 265)

“Medeniyet, hubb-u insaniyeti [insanlık sevgisi] tevlid eder.” (Münazarat, s. 27)

İSTİŞARE: Terakki, verim, ve huzurun anahtarı

Bediüzzaman, insanlığın ve medeniyetin terakkisinin motorunu saadetin

menbâını “şûra” olarak görmekte ve istişarenin her seviyede yaygınlaştırılmasını kuvvetle tavsiye etmektedir:

“Haklı şûra ihlas ve tesanüdü netice verdiğinden, üç elif, 111 olduğu gibi, ihlas ve tesanüd-ü hakikî ile üç adam 100 adam kadar millete fayda verebilir. Ve 10 adamın hakikî ihlas ve tesanüd ve meşveretin sırrı ile, bin adam kadar iş gördüklerini çok vukuat-ı tarihiye bize haber veriyor. (Hutbe-i Şamiye, s. 60)

“**Müslümanların hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyedeki saadetlerinin anahtarı, meşveret-i şer’iyedir.** ‘Ve emruhum şûrâ beynehum’ âyet-i kerimesi, şûrayı esas olarak emrediyor. Evet, nasilki nev’-i beşerdeki ‘telahuk-u eskâr [fikirlerin birbirine eklenmesi ve ilâve edilmesi]’ unvanı altında, asırlar ve zamanların tarih vasıtasıyla birbiriyle meşvereti, **bütün beşeriyetin terakkiyatı ve fününunun esası olduğu gibi; en büyük kıt’a olan Asya’nın en geri kalmasının bir sebebi, o şûra-yı hakikiyeyi yapmamasıdır.**

“Asya kıt’asının ve istikbalinin keşşafı ve miftahı, şûradır. Yani nasıl ferdler birbiriyle meşveret eder; taifeler, kıt’alar dahi o şûrayı yapmaları lâzımdır.” (Hutbe-i Şamiye, s. 60)

TAHAKKÜM: Kuvvetlilerin zayıfları ezme endişesi

Küreselleşme ile alakalı endişelerin temelinde yatan his, kuvvetlilerin zayıfları ezeceği ve fakirlerin daha fakir hale geleceği ve küreselleşmenin nimetlerini sadece zenginlerin toplayacağıdır. Çünkü zayıf ve güçsüz olanların, hukuklarını güçlülere karşı koruyabilmesi zordur. Kuvvetlilerin her zaman haklı oldukları yönündeki geçmiş tecrübeler de bu endişeyi kuvvetlendirmektedir.

Bu endişeye karşı en büyük güvence imandır, ruhen terakkidir ve kuvvetin hakta olmasıdır. Bediüzzaman’ın ifadesi ile: “Evet, imanlı fazilet, **medar-ı tahakküm olmadığı gibi, sebep-i istibdat da olamaz.** Tahakküm ve tagallüb [zorbalık, musallat olma] etmek, faziletsizliktir. Ve bilhassa **ehl-i faziletin en mühim meşrebî, acz ve fakr ve tevazu ile hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye karışmak tarzındadır.**” (Lem’alar, s. 171)

İMAN: Kardeşlik ve muhabbet kaynağı

Küreselleşmenin bir başka boyutu da iman bağı ile oluşan birliktir. Kur’an “İnnemâl mü’minûne ihvetün (Mü’minler ancak kardeşirler. Hucurat-10)” ayeti ile inananların kardeşlik bağları ile birbirine bağlanmış bir küre oluşturduklarını ifade ediyor. Bediüzzaman’ın ifadesi ile:

“Evet, mü’min olan kimse, iman ve tevhid iktizasıyla, kâinata bir mehd-i uhuvvet nazariyle baktığı gibi; bütün mahlukatı, bilhassa insanları, bilhassa İslâmları birbiriyle bağlayan ip de ancak uhuvvettir. Çünkü **iman bütün mü’minleri bir babanın cenah-ı şefkati altında yaşayan kardeşler gibi kardeş addediyor.** Küfür ise öyle bir bürudettir ki, kardeşleri bile kardeşlikten çıkarır. **Ve bütün eşyada bir nevi’ ecnebilik tohumunu ekiyor.** Ve her şeyi her şeye düşman yapıyor.” (Mesnevî-i Nuriye, s. 89)

“İman bütün eşya arasında hakikî bir uhuvveti, irtibatı, ittisali ve ittihad

rabitalarını tesis eder. Küfür ise bürudet gibi bütün eşyayı birbirinden ayrı gösterir ve birbirine ecnebi nazarıyla baktırır. Bunun içindir ki, mü'minin ruhunda adavet, kin, vahşet yoktur. En büyük bir düşmanıyla bir nevi kardeşliği vardır. Kâfirin ruhunda hırs, adavet olduğu gibi nefsinin iltizam ve nefesine itimadı vardır.” (Mesnevî-i Nuriye, s. 69)

“İşte, bu kudsi milliyetin rabitasıyla, umum ehl-i İslâm bir tek aşiret hükmüne geçiyor. Aşiretin efradı gibi İslâm taifeleri de, birbirine **uhuvvet-i İslâmiye ile mürtebît ve alâkadar olur. Birbirine manen, lüzum olsa maddeten yardım eder. Güya bütün İslâm taifeleri bir silsile-i nuraniye ile birbirine bağlıdır.**” (Hutbe-i Şâmiye, s. 53)

“İnsan **İslâmiyet** sayesinde, **ibadet** saikasıyla bütün Müslümanlara karşı sabit bir münasebet peyda eder ve **kavî bir irtibat ve bağlılık** elde eder. Bunlar ise **sarsılmaz bir uhuvvete, hakikî bir muhabbete** sebep olur. Zâten **heyet-i içtimaiyenin kemaline ve terakkisine ilk ve en birinci basamaklar, uhuvvet ile muhabbettir.**” (İşarat-ül İcaz s. 85)

MÜSPET KÜRESEL MEDENİYETİN ESASLARI: Hak, fazilet ve teavün

Tahakküm endişesinin giderilmesi, hakkın kuvvette değil, kuvvetin hakta olduğunun tesisi ile mümkündür. Bu da insanlığın genel akıl ve vicdanıyla uyumlu adil kuralların hakim kılınması ile olabilir. Bu tür kuralların esas alınması, insanların genel huzurunu temin ve adalet duygusunu tatmin eder. Bu da terakkinin anahtarı olan şevki ve muhabbeti artırır ve terakkiye en büyük engel olan ye'si önler. Bediüzzaman'ın ifadesi ile:

“Fakat insandaki kuvve-i şehviye, kuvve-i gazabiye, kuvve-i akliye Sâni' tarafından tahdit edilmemiş olduğundan ve insanın cüz'-i ihtiyarisiyle **terakkisini temin etmek için bu kuvvetler başboş bırakıldığından**, muamelâtta zulüm ve tecavüzler vukua gelir. Bu tecavüzleri önlemek için, cemaat-ı insaniye çalışmalarının semerelerini mübadele etmekte adalete muhtaçtır. Lâkin her ferdin akli, adaleti idrakten âciz olduğundan, küllî bir akla ihtiyaç vardır ki ferdler, o küllî akıldan istifade etsinler. **Öyle küllî bir akıl da ancak kanun şeklinde olur.**” (İşaratü'l-Î'caz, s. 84)

Bütün insanların kabul edebileceği, küreselleşmenin de temellerini oluşturabilecek İslamiyete dayalı medeniyetin esaslarını da Nursi şöyle ifade etmektedir:

“Nokta-i istinad, kuvvete bedel **haktır** ki şe'ni, adalet ve tevazündür [denklik, muvâzene].

-Hedefi de, menfaat yerine **fazilettir** ki şe'ni, **muhabbet ve tecazübdür.**

-Cihet-ül vahdet de, unsuriyet ve milliyet yerine, rabita-i **dinî ve vatanî** ve **sınıfdır** ki şe'ni samimî uhuvvet ve müsâlemet [barış içinde olmak, sulh] ve haricin tecavüzüne karşı, yalnız tedafüdür.

-Hayatta, düstur-u cidal yerine **düstur-u teavündür** ki şe'ni, ittihad ve tesanüttür.

-Heva yerine **hüdadır** ki şe'ni, **insaniyeten terakki ve ruhen tekâmüldür.**” (Mektubat, s. 474)

“Hakkın şe’ni, ittifaktır. Faziletin şe’ni, tesanüttür. Düstur-u teavünün şe’ni, birbirinin imdadına yetişmektir. Dinin şe’ni, uhuvvettir, incizabdır. Nefsi gemlemekle bağlamak, ruhu kemalâta kamçulamakla serbest bırakmanın şe’ni, saadet-i dareyndir.” (Sözler, s. 133)

KÜRESELLEŞME, MİLLİYETÇİLİĞE BİR TEHDİT MİDİR?

Küreselleşme çok defa milliyetçiliğe zıt zannedilir ve milletlerin varlığını tehdit eden bir olgu olarak telakki edilir. Bu yüzden küreselleşme taraftarları ile milliyetçiler arasında çekişmeler olur. Halbuki küresellik, milliyetçiliğin inkarını gerektirmez; aksine, müspet küresellik, değişik milliyetleri muhafaza için koruyucu bir zarf vazifesi görebilir.

Küreselleşme, milletlerin inkarını ve sınırların kaldırılmasını gerektirmez; aksine milletlerin barış içinde daha sağlıklı gelişmesi ve varlıklarını sürdürmesi için uygun bir zemin hazırlar ve genel asayişini temin ederek milletlerin barış ve dayanışma içinde gelişmelerini sağlar. Bazı milletlerin yok olmasına neden olabilecek zıtlasmaları ve düşmanlıkları önler. Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Birliği’nin bu konudaki katkıları malumdur.

Aile, şehir ve millet daireleri, insanların birbirlerine yardım edebilmeleri için şarttır ve bu dairelerin kaldırılması kaosa ve verimsizliğe yol açar. Manga, tabur, kolordu gibi yapıları kaldırılmış olan bir askeriye etkisiz hale gelir ve gücünü büyük ölçüde kaybeder. Askeriyede bu birimlerin kaldırılması düşünülemeyeceği gibi, yerkürede de ülke sınırlarının kaldırılması ve değişik milletlerin yok sayılması düşünülemez.

Kur’an, değişik milletler halinde yaratılmış olmamızın maslahatlarını şöyle izah eder ve bu ayrılığın suiistimalinden de bizi şöyle nehyeder:

“Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık; sonra da, birbirinizi tanıyasınız diye milletlere ve kabilelere ayırdık.” (Huccurat-13).

Bediüzzaman, 26. Mektub’un 3. Mebhasında bu ayeti şöyle tefsir eder:

“Yani: ‘Sizi taife taife, millet millet, kabile kabile yaratmışım; tâ birbirinizi tanımalısınız ve birbirinizdeki hayat-ı içtimaiyeye ait münasebetlerinizi bilirsiniz, birbirinize muavenet edesiniz. Yoksa sizi kabile kabile yaptım ki yekdiğerinize karşı inkâr ile yabani bakasınız, husumet ve adavet edesiniz değildir!’”

Sonra şöyle devam eder:

“Şu âyet-i kerimenin işaret ettiği ‘tearüf ve teavün düsturu’nun beyanı için deriz ki: Nasıl ki bir ordu firkalara, firkalar alaylara, alaylar taburlara, bölüklere, tâ takımlara kadar tefrik edilir. Tâ ki her neferin muhtelif ve müteaddit münasebatı ve o münasebata göre vazifeleri tanınsın, bilinsin... tâ o ordunun efratları, düstur-u teavün altında, hakikî bir vazife-i umumiye görsün ve hayat-ı içtimaiyeleri, a’danın hücumundan masun kalsın. Yoksa tefrik ve inkısam; bir bölük bir bölüğe karşı rekabet etsin, bir tabur bir tabura karşı muhasamet etsin, bir fırka bir firkanın aksine hareket etsin değildir.

“Aynen öyle de: Heyet-i içtimaiye-i İslâmiye büyük bir ordudur, kabail ve tavaiife inkısam edilmiş. Fakat bin bir birler adedince cihet-i vahdetleri var.

Hâlıkları bir, Rezzakları bir, Peygamberleri bir, kibleleri bir, kitapları bir, vatanları bir, bir, bir, bir... binler kadar bir, bir...

“İşte bu kadar bir, birler; **uhuvveti, muhabbeti ve vahdeti** iktiza ediyorlar. Demek **kabail ve tavaife inkısam**, şu âyetin ilân ettiği gibi, **tearüf içindir, teavün içindir...** *tenakür [inkar etmek, bilmezlikten gelmek, birbirine adâvet etmek] için değil, tahasum [husumetleşmek, düşmanlık yapmak] için değildir!..*” (Mektubat, s. 322)

Milliyetçilik, insanların birbirine yakınlaşıp yardımlaşmasını sağlayan bir bağ olduğu gibi, suiistimal edildiği zaman insanlık için bir bela da olabilmektedir — 2. dünya savaşında olduğu gibi. Bediüzzaman, milliyetçiliğe karşı veya taraftar olmak yerine, onu analiz etmiş ve faydalarından istifade etmek ve zararlarından korunmanın yolunu şöyle izah etmiştir:

“Fakat fikr-i milliyet iki kısımdır. Bir kısmı menfidir, şeametlidir, zararlıdır; başkasını yutmakla beslenir, diğerlerine adavetle devam eder, müteyakkız davranır. Şu ise muhasamet ve keşmekeşe sebeptir. Onun içindir ki, hadîs-i şerifte ferman etmiş: ‘İslam, cahiliyetten kalma ırkçılık ve kabileciliği kaldırmıştır.’

“Hem Avrupa milletleri, şu asırda unsuriyet fikrini çok ileri sürdükleri için, Fransız ve Alman’ın çok şeametli ebedî adavetlerinden başka; Harb-i Umumî’deki hâdisat-ı müthişe dahi, menfî milliyetin nev’-i beşere ne kadar zararlı olduğunu gösterdi.”

“Müspet milliyet, hayat-ı içtimaiyenin ihtiyac-ı dâhilisinden ileri geliyor; teavüne, tesanüde sebeptir; menfaatli bir kuvvet temin eder; uhuvvet-i İslâmiye’yi daha ziyade tevit edecek bir vasıta olur.

“Menfî milliyette ve unsuriyet fikrinde ifrat edenlere deriz ki:

“Evvelâ, şu dünya yüzü, hususan şu memleketimiz, eski zamandan beri **çok muhaceretlere ve tebeddülâta maruz olmakla beraber;** Merkez-i Hükûmet-i İslâmiye bu vatanı teşkil olduktan sonra, akvam-ı saireden pervane gibi çokları içine atılıp, tavattun etmişler. İşte bu halde Levh-i Mahfuz açılrsa ancak hakikî unsurlar birbirinden tefrik edilebilir. Öyle ise hakikî unsuriyet fikrine, hareketi ve hamiyeti bina etmek, manasız ve hem pek zararlıdır. Onun içindir ki menfî milliyetçilerin ve unsuriyetperverlerin reislerinden ve dine karşı pek lâkayd birisi, mecbur olmuş, demiş: **‘Dil, din bir ise; millet birdir.’**

Madem öyledir. Hakikî unsuriyete değil; belki dil, din, vatan münasebatına bakılacak. Eğer üçü bir ise zâten kuvvetli bir millet; eğer biri noksan olursa, tekrar milliyet dairesine dâhildir. (Mektubat, s. 321-327).”

“Bir nefer takımda, bölükte, taburda, fırkada birer rabıtası, birer vazifesi olduğu gibi; herkesin heyet-i içtimaiyede müteselsil revabıt ve vezâifi vardır. Halita [karışık halde olan, karma] şeklinde gayr-ı muayyen olsa, tearüf ve teavün [yardımlaşmak] olmaz.

“Unsuriyetin intibahı ya **müspettir** ki, şefkat-i cinsiye ile intiaşe [canlılık, yorgunluktan sonra canlılık hissetme] gelir ki, tearüfle teavüne sebeptir. Veya **menfidir** ki, hars-ı ırkî [milli maarif, ırkî hars] ile intibaha gelir ki, **tenakürle** [bilmezlikten gelmek, birbirine adâvet etmek] **teanüdün** [hakkı ve doğruyu bilerek tersini yapmak] **sebebidir.** İslâmiyet bunu reddeder.” (Sünuhât, s. 6)

Bediüzzaman, ırkçılığın artık zamanının geçtiğini ve ırkçılığın artık esas alınamayacağını şöyle ifade ediyor:

“Bir asır evvel milliyet asrı olabilirdi. Şu asır unsuriyet asrı değil! Bolşevizm, sosyalizm mes’eleleri istilâ ediyor; unsuriyet fikrini kırıyor, unsuriyet asrı geçiyor.” (Mektubat, s. 439)

“Asabiyet-i cahiliye, birbirine tesanüd edip yardım eden gaflet, dalalet, riya ve zulmetten mürekkep bir macundur. Bunun için milliyetçiler, milliyeti mabud ittihaz ediyorlar. Hamiyet-i İslâmiye ise **nur-u imandan in’ikas edip dalgalanan bir ziyadır.”** (Mesnevî-i Nuriye, s. 112)

TERMODİNAMİK VE KÜRESELLEŞME

Termodinamik, enerji ile ilgili bir temel bilim dalıdır. Bir sistemin büyüklüğü “enerji içeriği” ile ve sistemin faydalılık derecesi de iş potansiyeli veya “ekserji içeriği” ile temsil edilebilir. İnsan olarak, biz “daha büyük” şeyleri “daha değerli” olarak algılarız. Ama tecrübeler gösteriyor ki durum çok defa böyle değil. 1930’larda Bediüzzaman bunu şu şekilde ifade etti:

“Cemaatte vâhid-i sahîh [sıhhat ve istikametli bir birlik] olmazsa; cem’ [toplama, bir araya getirme] ve zamm [ekleme, artırma], kesir darbı [çarpma] gibi küçültür. Hesapta malûmdur ki darb ve cem’, ziyadeleştirir. Dört kere dört, 16 olur. Fakat kesirlerde darb ve cem’, bilakis küçültür. Sülûsü sülûs ile darbetmek, tûsü’ olur; yani, dokuzda bir olur. Aynen onun gibi, insanlarda sıhhat ve istikamet ile vahdet olmazsa ziyadeleşmekle küçülür, bozuk olur, kıymetsiz olur.” (Mektubat, s. 475)

Birçok işlemdeki ekserji imhasını bir ölçü olarak kullanarak, termodinamik kavram ve prensipler, küreselleşme dahil günlük hayattaki birçok birleşme ve parçalanma olaylarını analiz etmekte kullanılabilir ve şu neticelere varılabilir:

Benzer iki termodinamik sistemin birleştirilmesiyle, ekserji içeriği çok daha büyük bir sistem oluşur. Aynı şekilde, uyumlu şeylerin birleştirilmesiyle, çok daha etkili ve faydalı bir bütün meydana gelir.

Benzer olmayan iki termodinamik sistemin birleştirilmesiyle, enerji içeriği çok daha büyük ancak ekserji içeriği çok daha küçük bir sistem oluşur. Kaybı önlemek için, bu tür sistemlerin ayrı olarak çalıştırılması lazımdır. Çok değişik ve uyumsuz şeylerin birleşmesinden çok daha cüsseli, ancak çok daha zayıf bir bütün meydana gelir. O yüzden, uyumsuz şeyler bir bütün olmaya veya tek bir idare altına girmeye zorlanmamalıdır. Bunun yerine, bunların ayrı olarak faaliyet göstermesi sağlanmalı ve sadece üretilen şeyler aynı gaye için kullanılmalıdır. Münferit sistemler, ancak birbirleriyle uyumlu iseler daha büyük ve daha etkili bir bütün içinde bir araya getirilmelidirler.

Bazı yönlerden uyumlu ve bazı yönlerden uyumsuz olan şeyler, sadece kısmî olarak uyumlu yanlarını bir araya getirecek şekilde birleştirilmelidir. Uyumsuzluk olan sahalarda münferit şeyler bağımsız kalmalıdır.

Bu prensipler, küreselleşme konularına ışık tutup, küreselleşmenin uygun boyutunun tespitinde rehberlik edebilir. Eğer entropi üretimi ve dolayısı ile ekserji imhası asgariye indirilebilirse, bu dünya çok daha güzel yaşanacak bir yer

olur. Bu, yaşam kalitesine hiçbir şey ilave etmeyen harcamaların terk edilmesi ile mümkün olabilir. Mesela, ülke bütçelerinin mühim bir kısmı askeri harcamalara ayrılmaktadır ve çok sayıda insan mecburi askeri hizmete yıllarını vermektedir. Birbirimize olan güvensizliğimiz, bize çok pahalıya mâl oluyor. Bu güvensizliği azaltan ve ortadan kaldıran bir küreselleşme, hayatın kalitesini herkes için büyük ölçüde artıracaktır.

SONUÇ:

Küreselleşmenin insanlığa getirebileceği muhtemel faydalar apaçık görüldüğü halde, insanların çoğu küreselleşmeye şüphe ve tedirginlikle yaklaşmaktadır. Bunun sebebi, geçmişte kuvvet bir elde toplandığı zaman, bunun nasıl zayıfları yutmakla beslenen bir zulüm makinesi olarak kullanıldığı ve mutlu bir azınlığa menfaat sağlarken büyük insan kitlelerini nasıl köleleştirdiği ve nasıl büyük menfaat çatışmalarına sebep olduğunun hafızalarda hâlâ taze olmasıdır. Tüm insanlığa menfaat ve mutluluk getirecek ve yerküreyi yüceltecek olan gerçek küreselleşme, ancak bugünkü medeniyetin adalet, muhabbet ve fazilete dayanan İslam ile terbiyesi ile mümkündür. Said Nursi, böyle bir medeniyeti insanlığa müjdelemektedir:

“Medeniyetin günahları iyiliklerine galebe edip seyyiatı hasenatına racih gelmekle, beşer iki harb-i umumî ile iki dehşetli tokat yiyip, o günahkâr medeniyeti zîrûzeber edip öyle bir kustu ki, yeryüzünü kanla bulaştırdı. İnşâallah istikbaldeki İslâmiyetin kuvveti ile medeniyetin mehasini galebe edecek, zemin yüzünü pisliklerden temizleyecek, sulh-u umumîyi de temin edecek.

“Evet, Avrupa’nın medeniyeti fazilet ve hüda üstüne tesis edilmediğinden, belki heves ve heva, rekabet ve tahakküm üzerine bina edildiğinden, şimdiye kadar medeniyetin seyyiatı hasenatına galebe edip, ihtilâlcî komitelerle kuruluşmuş bir ağaç hükmüne girdiği cihetle; Asya medeniyetinin galebesine kuvvetli bir medar, bir delil hükmündedir. Ve az vakitte galebe edecektir.”

“Madem meyl-ül istikmal (tekâmül meyli) kâinatta fitrat-ı beşeriyede fitraten dercedilmiş; elbette beşerin zulüm ve hatasıyla başına çabuk bir kıyamet kopmazsa istikbalde hak ve hakikat, âlem-i İslâm’da nev’-i beşerin eski hatiatına kefarete olacak bir saadet-i dünyeviyeyi de gösterecek inşâallah.”

“Her kıştan sonra bir bahar, her geceden sonra bir sabah olduğu gibi, nev-i beşerin dahi bir sabahı, bir baharı olacak insallah. Hakikat-i İslâmiyenin güneşi ile, sulh-u umumî dairesinde hakikî medeniyeti görmeyi, rahmet-i İlahiyeden bekleyebilirsiniz.” (Hutbe-i Şamiye, s. 36-38)

Not: Sahife referansları, Envar Neşriyat tarafından basılan Risale-i Nur külliyyatından alınmıştır.